

Laima KIAULEIKYTĖ

Tarp dvaro ir miesto: stilistinė XIX a. Lietuvos dvarininkų muzikinių pomėgių kaita

Laima Kiauleikytė – Lietuvos kultūros tyrimų instituto jaunesnioji mokslo darbuotoja; adresas: Saltoniškių 58, Vilnius, LT-08105; el. paštas: lairegon@gmail.com; mokslinių interesų kryptys – muzikinė XVIII–XIX a. Lietuvos dvarų, miestų ir miestelių kultūra.

Anotacija. Straipsnyje įvardyti būdingiausi XIX a. Lietuvos dvarų muzikinio repertuaro bruožai. Konstatuojami dvarininkų ir miestiečių muzikinių pomėgių skirtumai, vertinami stilistiniai tuomet skambėjusios muzikos pokyčiai. Peržvelgiama dvaruose naudota muzikinė pedagoginė literatūra. Sprendžiama muzikinio dvarų repertuaro identifikavimo problema.

Prasminiai žodžiai: Lietuvos dvaras, Lietuvos miestas, muzikinė kultūra, muzikinis repertuaras, muzikinis romantizmas, muzikinio gyvenimo demokratėjimas, muzikinė lituanika, natos, muzikinė pedagoginė literatūra.

Abstract. The article deals with the main features of the 19th century Lithuanian manor music repertoire. Stylistic changes in the music played, the alienation between manorial and town music and the range of the music teaching literature are discussed. The problem of musical repertoire identification is solved as well.

Key words: Lithuanian manor, Lithuanian town, musical culture, musical repertoire, music Romanticism, democratization of music movement, musical *lithuanica*, music teaching literature, sheet music.

Įvadas

Autorės jau tyrinėta XIX a. Lietuvos dvarų muzikavimo tema šįkart pasitelkiama siekiant nuodugniau aptarti muzikinį repertuarą. Stebint dvarų muzikinio sąjudžio miestėjimo, demokratėjimo procesus, kartu ryškėja istoriškai ir stilistiškai dėsningas dvaro ir miesto (miestelio) muzikinio repertuaro sąlytis. Straipsnio objektas – įsigytų natų pagrindu atkurta XIX a. Lietuvos dvarų muzikinio repertuaro panorama, šaltinių ekspozicija. Tikslas – spręsti muzikinio dvarų repertuaro identifikavimo problemą, taip pat patvirtinti aptariamojo laiko Lietuvos dvarininkų ir miestiečių muzikinių pomėgių kitoniškumą. Publikacijoje sąmoningai panaudoti tradiciniai (aprašomasis, lyginamasis, sintezės) mokslinio tyrimo metodai, mat šiuo Lietuvos muzikinės

praities tyrinėjimų tarpsniu būtent jie yra produktyviausi. Straipsnis naujas faktografijos požiūriu, panaudota originali medžiaga – natų sklaidos dokumentai – įgalina daryti plataus spektro išvadas, kartu padeda atskleisti bendrąjį anuometinės muzikinės kultūros vaizdą. Muzikinio repertuaro duomenų patikimumą patvirtina XIX a. Lietuvos dvarus aptarianti memuaristika, mokslo veikalai, empirinio pobūdžio šaltiniai (laiškai), specialioji periodika.

Šiandien tėra ištyrinėta tik mažoji XIX a. Lietuvos dvarų muzikinio paveldo dalis. Tad reikšmingai bylojantys rankraštiniai šaltiniai lieka pagrindine dvarų muzikos apibūdinimo atrama. Darbas grįstas archyvine medžiaga, tačiau taip pat atsižvelgta į fundamentalius Lietuvos istorijos, literatūros (E. Aleksandravičiaus, A. Kulakausko, V. Maciūno, V. Kavolio) darbus ir susijusias liuanistines publikacijas. Pasiremta XIX a. natų katalogais, žinynais. Teikiama publikacija žengiamas dar vienas dvarų muzikos pažinimo žingsnis.

Visą XIX a. Lietuvoje gyvavo daugeliu požiūriu reikšminga muzikinė dvarų kultūra. Ženkliai kito **dvarų muzikavimo topografija** – valstybingumo laikų pabaigoje turiningiausiai muzikuota rytinio etninės Lietuvos pakraščio dvaruose (Radvilų Nesvyžiuje, Bialoje, Slucke, Tyzenhauzų Gardine, Oginskių Slanime, Sapiegų Zelvoje, Ružanuose, Tiškevičių Svisločiuje, Nemenčinėje, Hilsenų Belmonte, Scipionų Ščučine, Bžostovskių Mosare). Ilgainiui raiškesnis muzikavimo vėjus apėmė Vilniaus ir nuo 1843 m. Kauno gubernijas. Šimtmečio pradžioje muzikuota Platerių Daugėliškyje (vėliau – Ylūkstėje), Oginskių Strėvininkuose, Užumedyje, Godlevskių Aukštojoje Fredoje, Tyzenhauzų Pastovyse, Manuzzių (vėliau – Platerių) Belmonte, Pizanių Pūškose. Tarp sukilimų – Tiškevičių Kauno Raudondvaryje, Trakų Vokėje, Nemėžyje, Łopacińskių Kairėnuose, Komarų Baisogaloje. Į amžiaus pabaigą iškilo Oginskių Rietavo, Plungės, Tiškevičių Kretingos, Palangos, Tyzenhauzų Rokiškio, Gružewskių Kelmės ir Padubysio, Šemetų Diktariškių, Platerių Gelvonų, Burbų Belvederio, Zabielių Labūnavos (Apytalaukio), Kosakovskių Vaitkuškio pavyzdžiai. Muzikuota daugybėje mažesnių Lietuvos dvarų ir miesto rezidencijų. Naudota gausybė įvairių rūšių ir žanrų muzikinės literatūros.

XIX a. Lietuvos dvarų muzikavimas gali būti suskirstytas **keliais** istoriškai sąlygotais **tarpsniais**: LDK muzikinių tradicijų nuolydžio (iki 1831 m.), tarpuskiliminį (1831–1863 m.), pobaudžiavinį, arba draudžiamąjį (po 1863 m.). Tautinio atgimimo vėjus (nuo 1883 m.) turėjo įtakos kitoniškam repertuarui, tačiau miesto ir miestelio muzikinę kultūrą paveikė labiau nei dvarą. Procesas rutuliojosi nepaprastai dinamiškai. Įpusėjęs XVIII a. tebeklestėjo išmone stebinusi, barokiškai ištaiginga muzikinė dvarų būtis, o LDK valstybę bedalinant iškart radosi muzikinės dvarų kultūros miestėjimo ir demokratėjimo ženklų. Atsisakyta muzikavimo įpročių didybės. Kapelų muzikams grąžinti jiems priklausantys įsiskolinimai. Taip tarsį atsisveikinta su šlovinga Lietuvos dvarų muzikos praeitimi ir žengta demokratėjančios muzikinės dvarų kultūros linkui. Tarkime, kunigaikščiai Radvilos įsipareigojo buvusiam Nesvyžiaus kapelmeisteriui Danieliui Körneriui (Radvilų dvaruose veikusiam nuo 1762 10 29) ir jo sutuoktinei Elenai Brian-Körner (veikusiai nuo 1762 09 01) sutarto atlygio (mokėta 54 (3 raudonuosius) auksinai savaitei kapelmeisteriui ir 300 auksinų metams kapelmeisterienei) likutį (10000 auksinų) 1775 m. grąžinti dviem skirsniais, per šv. Joną ir Kalėdas, išmokas kaskart patvirtinti kvitu [4, 164].

Tuokart muzikinis Lietuvos sąjūdis vis labiau telkėsi miestuose, miesteliuose – visų pirma Gardine, Vilniuje, tačiau netrukus – Kolainiuose, Kražiuose, Varniuose, Vilksmergėje, Raseiniuose, Telšiuose, o ypač Kaune, tarp sukilimų – Šiauliuose, Panevėžyje. Tačiau muzikinės LDK dvarų tradicijos nyko itin palengva. „Represyvioji sistema Lietuvoje menkai disciplinavo privilegijuotąjį luomą <...>“ [42, 401]. Kintant finansinei buvusių LDK dvarininkų padėčiai, rusų valdininkų naudai palenkiant socialinį šių įtakingumą, dvarų muzikavimo neatsisakyta. LDK tradicijos ir vėlyvojo klasicizmo stilius matyti pirmųjų XIX a. dešimtmečių dvarų muzikoje. Įmantri sodo iliuminacija, lengvos, stilingos antikinio įvaizdžio J. Rustemo dekoracijos puošė instrumentininkų muzikavimu, pastoraliniais liaudies dainų ir šokių tarpais pajvairintas pramogas Pizanų Pūškose (Novoaleksandrovsko–Zarasų aps.) [5, 1–56]. Rutuliotas atitinkamas repertuaras – pastoralė, scenelė, vodevilis. Muzikinė dvaro būtis neskubėjo modernėti, vis dėlto naudotos muzikos spektras kito, terpė demokratėjo.

Stilistinė XIX a. Lietuvos dvarų muzikinio repertuaro kaita

XIX a. Lietuvos dvarų ir miestų muzikiniam repertuarui iš esmės buvo būdingos identiškos stilistinės ypatybės, tačiau naudoti kitoniški žanrai [žr. taip pat 43–46]. XIX a. dvarų repertuare nedaug barokinės muzikos – šimtmečio pradžioje skambėjo šiek tiek J. S. Bacho, G. F. Händelio, pavienių sakralinės, operinės muzikos kūrinių, vėliau naudota C. Czerny parengtų J. S. Bacho transkripcijų. Tolydžio skambėjo nuo LDK laikų tradiciškai populiarių čekų

(J. Damse's, J. H. Worziszeko, J. L. Dusseko, J. Gelineko, J. B. Wanhallo, J. Horzalkos) opusai. Visą XIX šimtmetį griežta daug Vienos klasikų muzikos, ypač operų, simfonijų transkripcijų, kūrinių fortepijonui. Pavyzdžiui, grafas Severinas Römeris 1865 m. įsigijo J. Haydno XII simfonijos transkripciją fortepijonui keturioms rankoms; dailininkas Edvardas Römeris 1867 m. – L. van Beethoveno *Compositions*, sonatų smuikui ir fortepijonui, W. A. Mozarto, J. Haydno sonatų smuikui ir fortepijonui, J. Haydno simfonijų fortepijonui keturioms rankoms, 1870 m. – J. Haydno, W. A. Mozarto simfonijų fortepijonui keturioms rankoms, pastarąjį sonatų, trio. Górska 1876 m. – A.-E.-M. Grėtry „Nakties sargybos chorą“ fortepijonui, L. van Beethoveno *Duos* (smuikui ir fortepijonui) ir Septetą (dviem fortepijonams), J. Haydno fortepijoninių trio ir t. t. Itin dažnai pirқта L. van Beethoveno sonatų fortepijonui [21, 160–312; 12, 66, 84].

Tebetveriant (ypač iki 1831 m.) LDK dvarų muzikinėms tradicijoms, nepaliovė gyvavusi didikams skirta muzikinė kūryba. Vakarų Europos kultūrinėje terpėje būtent XVI–II–XIX a. sandūroje populiarumo neteko proginė poezija (epigrama, šventinis spektaklis ir kt.). Atitinkama slinktis matyti muzikoje. Demokratėjant visuomenei Lietuvoje proginė kūryba, dedikacijos taip pat ėmė nykti iš muzikinio repertuaro. Žinomi kunigaikštytei Angelikai Sapiegaitei dedikuoti W. W. Würfelio *Deux polonaises* fortepijonui (1821), Chodkevičiams dedikuota J. N. Hummelio fantazija fortepijonui, J. Holland polonezas – grafienei Przewdzecienei, L. Gruzewskio mozūras fortepijonui – grafienei Butlerienei, F. Tiebe's polonezai Karpiams, Zabeloms, Pr. K. Oginskio polonezas M. Rönne, panašūs J. Rennerio, J. F. Scheboro, J. Deszczyńskio kūriniai. Grafas Rudolfas Tyzenhausas 1827 m. užsisakė M. Szymanowskos A. Radvilai dedikuotą serenadą violončelei ir fortepijonui [18, 16]. Vėlesniais laikais Plungės kunigaikščiai Oginskiai pelnė čekų C. Mohro *Oginski-Marschą* (1880). Rietavo Oginskių repertuare būta analogiškų muzikinių dedikacijų, tarkime, vengrų mecenatą šlovinantis Ph. Fahrbacho jaunesniojo maršas *Széchényi induló*. Tiškevičių bibliotekoje aptinkamas Ch. Molé karo maršas *Žemajtej* (taip vadinta ir grafo B. H. Tiškevičiaus jachta), tačiau šimtmečiui einant į pabaigą muzikiniai pagerbimai jau akivaizdžiai mažiau populiarūs [45; 46].

Būtąsias ir aktualias muzikines dvarų tradicijas siejo didikų muzikos komponavimas. Tarp XIX a. Lietuvos dvarininkų muzikos kiekybe itin pasižymėjo buvęs LDK valstybininkas, vėliau RI senatorius M. Kl. Oginskis (šiojo kūryba ilgainiui patyrė įvairių populiarumą patvirtinančių transkripcijų), kunigaikštis A. Radvila, Gelvonų savininkas G. Broel-Plateris. Pastarasis lietuvių kultūrai svarbus Varšuvoje (Krašińskių rūmuose) 1888 m. surengta muzikos įdomybių paroda, kurioje eksponuoti lietuvių liaudies muzikos instrumentai (kanklės, švilpynė, krivulė). Tuo tarpu komponavo daugelis romantinio šimtmečio Lietuvos dvarininkų. XIX a. dvarininkų ir miestiečių muzikavimo praktikoje naudota mėgėjiška ir profesionali Domeikų (Józefos Domeyko *Mazurek*), Chodkevičių, Radvilų, Oginskių, Kosakovskių, K. Tiškevičiaus, L. Gadono, J. Kar-

lovičiaus, K. Liubomirskio, E. Römerio (valsai, mozūras), T. Tiškevičiaus (*Six polonaises*, kompozicija *Mélo die inédite de Chopin* fortepijonui, maršas karinei kapelai ir šio transkripcijos fortepijonui dviem ir keturioms rankoms) kūryba. Atkreiptinas dėmesys, jog dvarininkų muzika rutuliotą bendraeuropiniame kontekste – muzikiniame XIX a. Lietuvos repertuare nepaprastai populiarūs buvo kamerinė Prūsijos princo Louis Ferdinando (1772–1806) kūryba, o amžiaus viduryje muzikuota baltarusiškose gubernijose veikusio kunigaikščio G. V. Castrioto-Scanderbergo opusų.

Per XIX šimtmetį ženkliai kito socialinė muziko padėtis. Dvaro muziko profesinio įsitvirtinimo požymiu laikytina kapelininkų muzikos kūryba. Žinoma dvaruose veikusių J. Rennerio, I. Reuto, F. Miładowskio kūrinių. Tarpukiliminiu laiku savo kūrybos paskelbė Aukštosios Fredos dvare tarnavęs V. Dettmannas (*Nocturne, Romance*), H. Mahleris. Draudžiamuoju laiku publikuota Rietavo Oginskių kapelmeisterio M. Butkevičiaus (mazurka *Á la diable*, 1899) opusų. Kretingos Tiškevičių kapelmeisterio M. Wojciechowskio (1845–1913) *Marche militaire*, polka *En souvenir de Połaga* („Palangos atminčiai“), *Jour de Połaga* („Palangos diena“), *Polka bouffe, Polonaise*, taip pat L. van Beethoveno sonatos transkripcija (1902) [25, 156] byloja apie muzikinį XIX a. Žemaitijos repertuarą, dvaro ir miestelio muzikavimo praktikos tapatumus – dvarų muzikai pajvairindavo miestiečių pramogą, muzikos sąjūdžio terpėje būta dėmesio vietinių autorių kūrybai.

Po 1831 m. įvykių muzikiniame Lietuvos dvarų repertuare veržliai įsigalėjo romantizmas. Nors muzikos kolekcionieriai ir patys griežėjai kaupdavo įvairių, ne vien romantinę muzikinę literatūrą, tarp sukilimų akivaizdžiai pirmavo F. Lisztas, F. Mendelssohnas-Bartholdy, F. Schubertas, F. Chopinas, Fél. Davidas, A. Rubinšteinas, S. Moniuszko, pobaudžiaviniu laiku itin mėgti R. Schumannas, R. Wagneris, G. Verdi, J. Brahmsas. Ilgainiui plito tautinių mokyklų autorių muzika. Nors vietiniai didikai pasižymėjo aktualaus romantinio repertuaro žinojimu, tenka pripažinti, jog miestiečiai neretai būdavo žingeidesni naujovių. Tas pats pasakytina ir apie smulkiąją, progresyviąją dvarininkiją, bajorijos šviesuomenę. Pavyzdžiui, buvo populiarūs F. Lisztas. 1840 m. grafi Tiškevičiai įsigijo F. Liszto variacijas *Hexaméron* (beje, ir J. I. Kraszewskio *Witoloraudą*), 1858 m. – F. Liszto atliktų R. Wagnerio (*Leb wohl*), F. Mendelssohno-Bartholdy, L. van Beethoveno dainų interpretacijų, vokalinį ciklą *Sonetti di Petrarca*, taip pat R. Schumanno, F. Chopino, J. Brahmsio kūrinių, C. M. Weberio (*Euryanthe, Oberon, Freischütz*) ir W. A. Mozarto (*Requiem*) transkripcijų, L. van Beethoveno kūrinių fortepijonui. Grafas J. Godlewskis 1879 m. – II vengriškąją rapsodiją ir *Stabat Mater*, maršalienė Emilija Minejko 1877 m. – Vengrų maršą fortepijonui, F. Chopino dainą (1745 m. P. Ruigio skelbtos, L. Osińskio verstos lietuvių liaudies dainos „Anksti rytą, rytužį“ tema) balsui ir fortepijonui *Piosnka litewska*.

Nepaprastai garbintas F. Mendelssohnas-Bartholdy, visų pirma fortepijoninis ciklas *Lieder ohne Worte*. Šį kūrinių 1841–1874 m. pirkto A. Jundzilas, J. Gruzewska, T. Tiškevičius, I. Łopacińskienė, Tiškevičių kapelmeisteris

M. Wojciechowskis, etnologas J. Karlovičius, E. Römeris, A. Kelpšienė ir kiti. Tiškevičių kapelmeisteris Eichmannas 1876 m. pasitelkė F. Mendelssohno-Bartholdy fortepijoninį trio.

Tarpukiliminiu laiku pamėgtas F. Schubertas, tačiau dažniausiai skambėdavo pastarojo dainų, F. Liszto, S. Hellerio transkripcijos. M. Hauserio smuikui ir fortepijonui parengtą F. Schuberto aranžuotų rinkinį *Mélo dies* 1867 m. pirkto E. Römeris, S. Hellerio fortepijonui transkribuotų dainų 1879 m. – Nezabitauskai, kunigaikščiai Radvilos 1881 m. – S. Hellerio pritaikytą „Girių karalių“ (*Erkönig*). Pobaudžiaviniu laiku dažniau muzikuotas R. Schumannas. Šatrijos Raganos mėgtą R. Schumanno kompoziciją *Warum*, taip pat *Waldszenen* 1871 m. užsisakė Józ. Balińskis. 1876 m. ciklą *Novelletten* pirkto dailininkas Alfredas Römeris, „Simfoninius etudus“ ir *Kreislerianą* 1877 m. – dailininkas E. Römeris. 1859 m. T. Tiškevičius įsigijo ciklus *Kinderszenen, Kreisleriana, Drei Sonaten für die Jugend*. Grafienė F. Platerienė 1881 m. susidomėjo R. Schumanno ciklu *Fünf Lieder und Gesänge* ir J. Brahmsio „Vengrų šokiais“ (*Ungarische Tänze*) fortepijonui.

Pageidauta romantiko Fél. Davido kūrinių. Łopacińskiai 1846 m. įsigijo fortepijonui transkribuotą simfoniją–odę *Le Désert*, pjesę fortepijonui *La Réverie*, dvaruose veikęs vilnietis kapelmeisteris Marcelli Łyko 1858 m. – *Douze mélodies* smuikui ir fortepijonui. Mėgti F. Chopino fortepijoniniai kūriniai: Plateriai 1855 m. įsigijo Mazurką, op. 7, Kosakovskiai 1875 m. – etudų. Muziką rašęs Vilkmergės krašto kilmės bajoras Adomas Kupšcis (Kupstys, *Węgieryn* dv. Novoaleksandrovsko–Zarasų aps.) 1877 m. – mazurką ir II sonatą fortepijonui. Dvarininkas K. Skirmuntas 1860 m. užsisakė A. Lefébure-Welly „Dvylika muzikinių minčių“ (fisharmonijai), taip pat lietuvių dainas interpretavusio A. Sowińskio opusų. Kuršo baronas istorikas G. Manteuffelis 1874 m. parsisiųsdino bemaž visą publikuotą S. Moniuszko kūrybą, bajorai Šemetos 1876 m. – J. Brahmsio *Ungarische Tänze*.

Muzikinius luomo įpročius ženkliai praaugusio J. Karlovičiaus taip pat gyvai domėtasi romantine muzika. Etnologas 1867–1875 m. įsigijo R. Schumanno I simfoniją fortepijonui keturioms rankoms ir dainą *Zwei Grenadiere*, F. Mendelssohno-Bartholdy uvertiūras *Melusine* (forte-pijonui keturioms rankoms), *Fingalshöhle, Meeressstille* (dviem fortepijonams), A. Rubinšteino simfoniją *Okeanas* ir O. Niccolai operą *Die lustigen Weiber von Windsor* fortepijonui keturioms rankoms, sakralinių ir pasaulietinių, instrumentinių ir vokaliųjų S. Moniuszko kūrinių, pastarojo operos *Halka* numerių H. Vieuxtempso transkripciją smuikui ir fortepijonui, F. Chopino fortepijoninių opusų, J. Brahmsio *Ungarische Tänze* ir kt. [34, 80, 186; 11, 1–110; 22, 330; 20, 71; 21, 51–497; 27, 690; 28, 30; 12, 2–85; 15, 28, 210; 23, 3–8; 37, 8; 10, 134].

Dėl istorinių aplinkybių palengva nykstant socialinei visuomenės atskirčiai, muzikinėje Lietuvos panoramoje tapo labiau matoma smulkių dvarelių muzikos kultūra. L. A. Jucevičius 1841 m. yra skeptiškai pastebėjęs, kad „didelių ponų Žemaičiuose kaip ir nėra. Dvarininkiją sudaro šlėktos <...> Kur yra dukterų, rasė ir fortepijoną

Varšuvos, Vilniaus, neretai ir Vienos darbo <...> Čia jei kuri moka šiaip taip paskambinti *Juozapo Egipte* operos uvertiūrą, tai jau laikoma nepaprasta menininke! *Štrausas, Hercas, Labickis* ir – kaip jį teisingai praminė – visų verkusių melodingiausias *Belinis* yra mūsų provincijoj patys madingiausiai. *Drejšoką, Šopeną, Henzeltą, Listą* vos iš vardo žino, ir tai ne visos; pagaliau nedaug ir teatsirastų, kad sugebėtų gerai paskambinti tokias sunkias pjeses, kokios yra mūsų nepalyginamojo Šopeno arba *pašėlusio Drejšoko*. Apie dainavimą nėra ko nė užsiminti! <...> Jei paprašysi kokią talentingą moterį sėsti prie fortepijono, tai susirinkę svečiai neduos tau ramybės, neleis išklaudyti burtininkės meno iššauktų tonų“ [41, 461–471]. Tačiau archyviniai duomenys atskleidžia kur kas raiškesnį smulkiosios dvarininkijos muzikinių pomėgių vaizdą. Šaltinių kontekstas liudija Daugėlų, Dautotų, Domeikų, Kupsčių, Medekšų, Skirmuntų, Šemetų muzikavimą [žr. taip pat 44]. Miestiečiams tapatūs smulkiosios bajorijos muzikiniai pomėgiai lanksčiai atliepė bendraeuropinę stilistinę muzikinio repertuaro kaitą, pranašavo muzikinio sąjūdžio demokratėjimą ir tautinį muzikinės kultūros atsinaujinimą.

Romantinės tautiškumo paieškos ir muzikinė XIX a. Lietuvos dvarų aplinka

Muzikinio romantizmo dėmesys, kaip žinoma, buvo sutelktas ties **tautiškumo tema**. Lietuvos muzikinėje kultūroje – taip pat dvarų muzikavimo terpėje – susidomėta **lituanika**. Lietuvių dainuojamoji tautosaka dvaruose žinota, rečiau atitinkamai suvokta. Kunigaikščių Druckių-Lubeckių kapelmeisterio (Józefo) palikuonis Ł. Gołębiowski dvarų kultūrą apibūdinančiame veikalė 1831 m. citavo L. Rogalskio savaitraštyje *Tygodnik Wileński* 1819 m. skelbtą lietuvių dainos vertimą ir – veikiau empiriniu ruožtu – pastebėjo: „Žemaitijoje gausybė dainų, reiškiančių liūdesį, gailą, kažkokią melancholiją <...>. Niūri šių dainų monotonią liūdesį dar pagilina. Ritmo nesama <...>“. Nuotaikų priežastys glūdinčios šalies istorijoje ir t. t. [39, 244]. Romantizmo įkarštyje reiškinio vertinimas kito. Įžvelgti lietuvių kalbos ypatumai („toji kalba turi savyje kažką kunigišką, šventa“ <...>) [49, 292]. Studijuota Lietuvos istorija, mitologija. Būta politinio ir socialinio akstino („reikalas skaitytis su liaudimi kaip realia pajėga vertė sulenkėjusią Lietuvos bajoriją prisiminti, kad toji liaudis yra lietuviška“) [48, 81]. Prie muzikinės lituanikos puoselėjimo XIX a. Didžiojoje Lietuvoje taip pat prisidėjo dvarininkija.

Romantiniame Lietuvos dvarų muzikavimo vaizdinyje būta itin šviesių tautiškumo pragiedrulių. Iš bajorų buvo kilę žymieji lietuvių dainų skelbėjai S. Stanevičius, E. Stanevičius, L. A. Jucevičius, A. ir J. Juškos, M. Davainis-Silvestravičius. Pastebimas itin nuoseklus etnologo J. Karlovičiaus domesys lietuvių dainomis, kalbotyra,

istoriografija, didaktine grožine literatūra. 1862–1875 m. įsigyta nemaža lietuvių dainas skelbusių tyrinėjimų – F. Kuršaičio *Wörterbuch der littauische Sprache*, A. Schleicherio *Compendium der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Schprachen*, Kr. Donelaičio *Littauische Dichtungen*, G. H. F. Nesselmanno *Wörterbuch der Littauische Sprache*, A. Ficko *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen*. Susidomėta lietuvių dainų tyrinėjimus spausdinusių rinkiniu *Melusine, Recueil de mythologie, litterature populaire, traditions et usages*, čia skelbta publikacijų. Užsisakyta L. A. Jucevičiaus *Rysy žmudzji ir Litwa*, K. Sirvydo *Punktay sakimu*, J. Juškos *Kalbos lietuviško liežuvio*, J. I. Kraszewskio *Litwa*, Ks. Bogušo *O początkach narodu i języka litewskiego*, A. Przewdzieckio parengta *Modlitwa Św. Kazimierza*, J. Rupeikos (J. Chodźkos) *Jonas Kromininkas*, (L. Ivinskio) *Lietuviški kalendoriai*. Tyrinėtas O. Comettanto veikalas *La musique, les musiciens et les instruments de musique chez les différents peuples du monde* (1869), skirtas 1867 m. tarptautinės parodos apžvalgai [21, 115–475]. 1882 m., prieš išvykdamas į Heidelbergą, J. Karlovičius užsisakė A. ir J. Juškų *Lietuviškas dainas* (1880–1882) ir *Svotbinę rėdą* (1880) (po keliasdešimt egzempliorių). Kaupė ir vertė lietuvių dainų tekstus, rašė apie lietuvių mitologiją [40: 595]. Heidelberge paskelbė raginimą (atsišaukimą) rinkti ir moksliniam kreipimosi autoriaus apibendrinimui teikti lietuvių tautosaką.

Muzikinės lituanikos naudojimas neatsietinas nuo bendrojo romantinio susidomėjimo tautine muzika, jos meninėmis išdailomis. Romantinio stiliaus klestėjimas XIX a. Lietuvos dvaruose ryškus tarpuskiliminiu laiku, tautinių mokyklų muzikos sklaida, dėmesys tautų dainomis nerimo ir vėliau. Ikisukiliminiu laiku Lietuvos muzikos sąjūdyje išgyventas pažintinis dainuojamosios tautosakos tarpsnis – pageidauta tautų dainomis grįstų kūrinių, transkripcijų, tarsi siekiant suvokti stebinančią bendraeuropinės tautosakos įvairovę. Tarpuskiliminiu laiku matyti tolesnį tautinės kūrybos pažinimo žingsnių – susidomėta liaudies dainų rinkiniais (O. Kolbergo, K. Brzozowskio, P. Zatorskio), tautinio pobūdžio stilizacijomis.

Tautinių dainų dairėsi muziką rašęs A. Kupstys – 1881 m. pageidavo rinkinio *Raudy litewskie* (gali būti A. Juškos *Svotbinė rėda*). E. Römeris 1839 m. įsigijo baltarusių dainas skelbusio J. Čečioto rinkinį *Piosnki wiesniacze*, 1878 m. – plačiai mėgtą F. Chopino dainą *Piosnka litewska* balsui ir fortepijonui. Pirkta šimtmečio viduryje išpopuliarėjusių lietuvių dainas skelbusio O. Kolbergo parengtų liaudies dainų rinkinių. Rašytoja G. Puzynina 1857 m. įsigijo populiaraus vietinio čeko W. Przyboros (Przyborah) kūrinių *Polka białoruska* [15, 39; 34, 81–82; 21, 475; 20, 404].

Dėmesys lietuvių tautinei muzikai nebuvo svetimas muzikine veikla besidomintiems Lietuvos didikams – Tyzenhauzų Skiemonyse 1854 m. surinktus lietuvių dainų tekstus J. Karlovičiui 1873 m. yra įteikęs grafas Reinoldas Tyzenhauzas [6, 74–82]. Lietuvių dainas Kamojų apylinkėse (Švenčionių aps.) 1881 m. užrašinėjo dailininkas A. Römeris [40, 599]. Minėtinas ir XIX a. Lietuvos dvarų

muzikinėje kultūroje išskirtinis, aptariamo laiko proletuviskos dvasininkijos iniciatyvai priskirtinas įvykis, kada Vilniaus seminarijos bendramoksliai – būsimas kunigas literatas Silvestras Gimžauskas (1845–1897) ir būsimas homiletikos specialistas, lietuviškose Viekšnių ir Kiemeliškių parapijose vėliau kunigavęs, taigi lietuviškai mokėjęs Janas Kurczewskis (1854–1916) – į lietuvių kalbą išvertė J. Haydno „Pasaulio sutvėrimo“, W. A. Mozarto *Te Deum* ir R. Führerio šešerių mišių tekstus. Rein. Tyzenhauzo pageidavimu kūriniai (fragmentai) 1877 m. vasarą klierikų choro buvo atlikti grafo namuose Vilniuje, Trakų gatvėje [38, 17–18]. 1887 m. S. Gimžauskas paskirtas kunigauti į Tyzenhauzų Želudoką, tad vienminčių bendrystė buvo ilgalaikė.

Tyrinėtojų nuomone, J. Kurczewskis geriau išmanęs muziką [38, 17]. Natų užsakymų registrai byloja, jog pastarasis galimai griežė smuiku – 1884 m. įsigijo F. Mazaso duetus. Domėjosi Lietuvos istorija (1886 m. nusipirko K. Skirmuntaitės veikalą *Dzieje Litwy*, J. Wolffo – *Ród Ciedymina*). Pamokslininkas pageidavo ne tik sakralinės (R. Zientarskio *Wspieraj mnie* (1877 m.), rinkinio *Muzyka kościelna* (1881 m.)), tačiau ir pramoginės (C. Fausto *Theresen–Walzer*) muzikos. S. Gimžauskas taip pat nebuvo abejingas sakralinei, pasaulietinei muzikai ir muzikinei pramogai (kartą įsigijo L. van Beethoveno pjesę fortepijonui *Für Elise*) ir, kaip žinoma, yra skelbęs dainų [14, 99–134; 23, 7; 13, 273; 15, 153; 13: 175].

Žanriniai XIX a. Lietuvos dvarų muzikos ypatumai

Politinių negandų akivaizdoje, romantiniam deizmui veikiant, taip pat vis augant katalikų Bažnyčios suvaržymams, XIX a. Lietuvos dvaruose pabrėžtinai puoselėta **sakralinė muzika**. Tai ypač matyti iš Oginskių, Tiškevičių, Tyzenhauzų mecenatystės šimtmečio pabaigoje, kai dvaruose ugdyti giminių valdose muzikavę vargonininkai. Pasirūpinta stambios formos sakraliniais veikalais, kūriniams vargonams, parinkta giesmių. Įtakos turėdavo dvasiško, vargonininko, kapelmeisterio žodis. Tarp populiariausių – S. Moniuszkos, J. Elsnerio, A. Freyerio, R. Führerio, vėliau – J. Grimmo, R. Zientarskio, J. Siedleckio (*Śpiewnik kościelny*) kūriniai.

Kai kurie užsakymai liudija orkestrą griežus dvarui gretimoje bažnyčioje. Plungiško kunigaikščio M. Oginskio 1889 m. užsakymas apibūdina Rietavo ir Plungės bažnyčių muzikinį repertuarą, atskleidžia parengiamojo muzikų mokslo detales. Pirkta daug mišių: K. Kurpiński *Mišios* keturiems balsams, S. Moniuszkos *Requiem*, J. K. Piotrowskio *Requiem* trims balsams, R. Zientarskio *Msza łacińska* chorui ir vargonams, M. Zwierowicziaus *Mišios* keturiems balsams, F. Kuleszos *Msza Kyrie* (2–6 nr.), J. Szweitzerio *Mišios*, R. Führerio *Mišios* (F), J. Kozłowski *Requiem*. Įsigyta giesmių ir proginių numerių – J. Grabo-

wskio duetas *Ave Maria*, *Marsz weselny* – tribalsiam, *O salutaris* – keturbalsiam chorui, M. Hertzo *Ave Maria*, Ant. Kačskio *Ave Marya*, K. Lubomirskio duetas *Ave Marya*, J. Millerio *O salutaris* sopranui solo, A. Münchheimerio *Marsz żałobny*, *Śpiew żałobny*, *Salve Regina* (kai kas – iš populiaraus rinkinio „Šlovė Dievui aukštybėse“ (*Chwała na wysokości*)). Užsisakyta kūrinių vargonams: A. Freyerio *Preludijos ir postliudijos*, Wł. Żeleńskio *Preludijos* (I, II sąs.), J. Krejčio *Preludijos* (I–III sąs.) vargonams. Prašyta alto, violončelės, klarneto (populiari Th. Blatto klarneto metodika), trimito, baritono vadovėlių [26; 31–32]. Smulkesnieji dvarai dažniau pageidavo giesmių. Jonas Jokubauskis iš Aleksandropolio dv. (? šeima, palikuonims išsaugojusi J. Zenkevičiaus tapytą S. Daukanto portretą) 1860 m. įsigijo J. Nowakowskio giesmes *Ave Maria* ir *Hymn do Bogarodzicy* keturbalsiam chorui (keturiem balsam), ponia Koško 1876 m. – Ch. Gounod *Ave Maria*, Skaraitiškių (Raseinių aps.) savininkas L. Kontrimas 1880 m. – F. W. Kücken giesmę *Ave Maria* [22, 369; 12, 48; 13, 288].

Pats svarbiausias, **pagrindinis** muzikinė XIX a. Lietuvos dvaro ir miesto (miestelio) kultūrą skiriaš **bruožas – dvarininkų domesys muzika orkestrui, karo kapelai**. Tai itin akivaizdu iki 1831 m., kai diduomenė dar nebuvo atsakiusi tradicijų ir jautėsi socialiai svari. Kaip žinoma, tuomet daugelis net ir nedidelių dvarų laikė nuosavus orkestrus (dažniausia – nedideles kapelas) [51, 3]. Papildomi šaltiniai taip pat patvirtina jau anksčiau išsakytą spėjimą, jog Lietuvos dvaruose ir dvareliuose muzikuodavo samdyti miestelių muzikai – 1844 m. velykiniame Rüdigerių pokylyje Panevėžyje penkias valandas griežė pagyrų pelniusio smuikininko Benzelio vadovaujami miesto muzikantai, atlikę ir stambesnių kūrinių, vėliau šokta akompanuojant fortepijonu. 1844 m. pradžioje laidojant kunigaikštį T. Oginskį, Veisiejų bažnyčioje „tinkamą graudžią melodiją traukė“ mėgėjų orkestras. Burbų Varputėnuose XIX–XX a. sandūroje muzikavęs „orkestras iš Telšių“ [1, 122; 52, 1; 47, 98]. Rutuliotas gausioms muzikų santalkoms pritaikytas muzikinis repertuaras. Stabiliai buvo populiarūs Vienos klasikų simfonijų ir sceninių kūrinių fragmentai, aranžuotės kamerinei orkestro sudėčiai, žymiųjų romantikų ir mažiau žinomų XIX a. kompozitorių simfonijos, uvertiūros, variacijos, šokiai.

Grafienė Konst Manuzzi Belmonto (Novoaleksandrovsko–Zarasų aps.) dvaro muzikams 1824 m. užsakė J. Kuffnerio Popuri orkestrui ir pastarojo popuri C. M. Weberio operos *Freischütz* temomis pučiamųjų kapelai. Sapiegy kapelmeisteris Serdulewiczius 1825 m. įsigijo L. van Beethoveno uvertiūros *Egmontas* pritaikymą pučiamųjų kapelai, Fr. von Boynebourgko (*Dances*) ir C. H. Meyerio (*24 neue Tänze*) šokių dideliame orkestrui, o 1827 m. – P. J. Lindpaintnerio II simfoniją *concertante* pučiamiesiems ir orkestrui, B. Rombergo Variacijas trims rusų temomis styginių ir pučiamųjų kapelai. Grafi Lopaciński 1827 m. užsisakė L. W. Maurerio operos (vodevilio) *Le nouveau Paris* ir C. M. Weberio *Freischütz* uvertiūras orkestrui, L. W. Maurerio aranžuotą *God save the King* smuikui ir orkestrui, J. Kuffnerio popuri G. Rossini operų *Corradino* ir *Moise* temomis pučiamųjų kapelai. Grafi Tiškevičiai

1828 m. pirkto F. Rieso nedideliam orkestrui pritaikytas II ir VI L. van Beethoveno simfonijas, J. Haydno (fis) simfoniją kameriniam orkestrui, J. N. Hummelio (*in B*), J. Kūffnerio (*Jean de Wieselbourg*), G. Onslowo (*Aleade de la Vega*) uvertiūras simfoniniam orkestrui, C. H. Meyerio uvertiūrą pučiamiesiems, G. Rossini operų (*L'Italiana in Algeri*, *Guillaume Tell*) W. Legrando transkripcijų pučiamųjų orkestrui, B. H. Crusellio pučiamiesiems aranžuotą L. van Beethoveno septetą, J. B. Schiedermayro kūrinių *Six fanfares* keturiems trimitams ir timpanams, rinkinį *Journal d'harmonie* (XV) ir du J. Kūffnerio Turkiškus maršus pučiamiesiems, 1856 m. pageidautą J. Strausso (sūnaus) ir įvairių šokių orkestrui [17, 1, 94–98; 18, 7, 79; 20, 349–351].

Kaip žinoma, ne vienas XIX a. Lietuvos dvarininkų gebėjo muzikuoti solo instrumentais – Rud. Tyzenhauzas (yra turėjęs Stradivarijaus instrumentą), M. Kl. Oginskis, P. Zubovas griežė smuiku, A. Chreptavičius, J. Karlovičius, A. Jundzilas, B. H. Tiškevičius – violončele, įvairiais instrumentais – Rōmeriai. Tad muzikuota stambios formos instrumentinių kūrinių, pirktą natų **solo instrumentams ir orkestrui** (vėlėliau – kameriniam ansambliui, fortepijonui). J. Fieldo, J. N. Hummelio, S. Thalbergo fortepijono koncertai, G. B. Viotti smuiko koncertai – tarp populiariausių aptariamojo žanro repertuaro kūrinių.

Grafai Zubovai 1822 m. įsigijo K. Lipińskio Variacijas smuikui ir orkestrui, 1824 m. – J. Fieldo I koncertą fortepijonui ir orkestrui, Tiškevičiai 1826 m. – I. Moscheleso II koncertą fortepijonui ir orkestrui, ponia Nezabitauskienė 1825 m. – J. N. Hummelio *Grand concert* fortepijonui ir pritarimui (*a*). To paties J. N. Hummelio *Grand concert* fortepijonui ir orkestrui (*h*), F. Rieso VI, VII koncertus fortepijonui ir orkestrui, tris C. Czerny Didžiuosius *allegros* fortepijonui, L. Dusseko dvi sonatas fortepijoniniam trio ir L. van Beethoveno sonatų fortepijonui 1826 m. parsisūsdino Labūnavo Tiškevičiai. Grafas B. H. Tiškevičius 1881 m. įsigijo F. Servais Koncertą violončelei ir pritarimui (orkestrui) [16, 53; 17, 10, 29, 51, 64; 15, 335].

Tarpsukiliminiu laiku ir vėliau (išskyrus nebent amžiaus pabaigos Rietavą, Plunge) dvaruose stambios formos muzikos kūrinių mažėja. Dvarų muzikiniame repertuare, kaip ir tarp miestiečių, įsigali **transkripcijos**, įvairių pritaikymai, fantazijos, variacijos. Pirmuoju laiku itin mėgtos C. Czerny, D. Steibelo, I. Moscheleso, J. P. Pixis, J. Schoberlechnerio, J. Kūffnerio, F. Rieso interpretacijos, tarpsukiliminiu – F. Liszto, F. Beyerio, A. Henselto, Th. Döhlerio, H. Cramerio, H. Roselleno, S. Hellerio, J. Benedicto, F. X. Chwatalo aranžuotės, pobaudžiaviniu laikotarpiu įsivyravo S. Thalbergo, R. Willmerso, G. W. Markso, E. D. Wagnerio, G. Wichtlio, A. Adolfsono, daugelio kitų pritaikyti kūriniai. Transkripcijų daugiau naudota smulkesniuose dvaruose ir dvareliuose. Grafas Rud. Tyzenhauzas 1822 m. užsisakė J. P. Pixis fortepijonui pritaikytą G. Rossini operos *Tancredi* fragmentą, L. Spontini (*Fernand Cortez*) ir E.-N. Méhulio (*La chasse*) uvertiūras fortepijonui keturioms rankoms. Grafai Plateriai 1821 m. – N. Isouardo *Joconde* fragmentų fortepijonui, J. Weiglio *La famille suisse* P. Bailloto transkripciją kvintetui. Dom. Chodžko 1835 m. pirkto J. Kūffnerio sukomponuotus

L.-J.-H. Héroldo (*Zampa*, *La Médecine sans médecin*), D.-F. Aubero (*Fra Diavolo*) operų popuri ir maršą iš *Fra Diavolo* fortepijonui. Jaunieji Rōmeriai, padedant muzikui F. Miładowskiui, 1854–1855 m. įsigijo jaunimui pritaikytas H. Roselleno fantazijas J.-P. Solié komiškos operos *Diable à quatre*, G. Donizetti operų *Lucia di Lammermoor*, *La Favorite*, *Lucretia Borgia*, *La Fille du Régiment*, F. Beyerio – G. Rossini operos *Le Barbier de Seville* temomis. Tiškevičiai 1859 m. užsisakė W. A. Mozarto III simfoniją fortepijonui aštuonioms rankoms (dviem fortepijonams), L. van Beethoveno V ir VII simfonijų L. Winklerio aranžuotę fortepijonui, Septetą, F. Mendelssohno-Bartholdy du *Grand trio* (op. 49, 66) fortepijonui keturioms rankoms. Lubiėnskiai 1886 m. – L. van Beethoveno simfonijų fortepijonui ir fortepijonui keturioms rankoms pritaikytą J. Haydno oratoriją *Die Schöpfung* [16, 26, 37; 29, 162–163; 20, 6, 35, 44; 11, 64–65; 21, 51; 14, 137].

Pastebimas sąlygiškai dažnesnis **kamerinis muzikavimas** tarp dvarininkų nei tarp miestiečių – dvaruose, dvareliuose, miesto rezidencijose neretai susidarydavo šiam žanrui itin palanki terpė. Yra žinomi profesionalumu pasižymėję styginių kvartetai, gyvavę Oginskių Zalesėje, Tyzenhauzų Želudoke. Šimtmečiai įsibėgėję dvaruose vyravo kameriniai A. ir B. Rombergų, L. Spohro, G. Onslowo, Louis Ferdinando kūriniai, tarp sukilimų – Ch.-A. Berioto, G. B. Viotti smuikų duetai, trio. Visą XIX šimtmetį išliko populiarūs kameriniai Vienos klasikų kūriniai. Kunigaikščiai Radvilos 1818 m. įsigijo Louis Ferdinando I ir II fortepijoninius kvartetus, grafas Rud. Tyzenhauzas 1828 m. – J. L. Dusseko fortepijoninius kvintetus, op. 41 ir 56. Grafai Tiškevičiai 1827 m. užsisakė fortepijoninį J. Herzo kvintetą, op. 13, Ėpaciėnskiai 1828 m. – Louis Ferdinando fortepijoninį trio, fortepijoninį kvintetą ir J. Fieldo Rondo fortepijoniniam kvintetui, grafas A. Chreptavičius (Ščorsai, Naugarduko aps.) 1836 m. – L. van Beethoveno styginių trio, op. 3, J. J. F. Dotzauerio styginių kvartetą. Hrudopolio (Slanimo aps.) dvare veikęs A. Jundzilas 1841 m. pirkto J. Haydno kvartetų rinkinį (*Collection complete de quatuors*, 1–25). E. Rōmeris Vilniuje 1872–1874 m. – L. van Beethoveno fortepijoninį trio, G. B. Viotti (iš op. 19, 23), L. Jansos (op. 74), I. Pleyelio (op. 59) smuikų duetus ir kt. [7, 17; 18, 64; 17, 50, 95; 24, 11; 9, 152; 34, 186; 21, 345].

Kameriniam muzikavimui taip pat būtinus **vokalinės muzikos** natos. Pirmuoju XIX a. Lietuvos muzikos sąjūdžio plėtotės tarpsniu, preromantinėms tendencijoms veikiant, dvaruose ir miesto rezidencijose skambėjo nemaža vokalinės muzikos. Vėlesniame muzikiniame repertuare pastarųjų ženkliai mažiau, įsivyravo vokalinės muzikos transkripcijos fortepijonui, susidomėta tautinių dainų rinkiniais. Iki 1831 m. tarp autorių puikavosi F. Blangini, M. Carafa, F. Bianchi, tarpsukiliminiu laiku – S. Moniuszko, F. Schubertas, A. Rubinsteinas, prancūzų, vėlėliau rusų autoriai. Kunigaikščiai Oginskiai 1827 m. užsisakė M. Carafos duetą *Sempre piu t'amo*, F. Blangini šešis noktiurnus dviem balsams, G. Rossini operos „Italė Alžyre“ (*L'Italiana in Algeri*) duetą *Ai capricci* (viskas pritariant fortepijonui). Grafai Tiškevičiai 1827 m. pageidavo populiaraus F. Blangini rinkinio *La Lyre des dames*, rinkinio *Theater Journal*

vokalui ir fortepijonui. Rud. Tyzenhauzas 1827 m. įsigijo A. Diabelli parengtą rinkinį *Philomele*, šio brolio K. Tyzenhauzas 1826 m. – rinkinį *Aurora d'Italia* (pastarąjį 1828 m. taip pat nusipirko Juoz. Tiškevičius, 1834 m. – D. Łopaciński). Rein. Tyzenhauzas 1858 m. užsisakė S. Moniuszkos „Dainyną“ (*Śpiewnik*). W. Każyński (*Śpiewnik*), I. M. Komorowski (*Śpiewnik*) dainų, F. Chopino rinkinį *Zbiór śpiewów polskich* (jame – žinoma *Piosnka litewska*) 1860 m. įsigijo Nezabitauskai. Dvaruose veikęs muzikos pedagogas A. Bonoldi 1859 m. pirkto G. Meyerbeero duetą *La Grande mère* dviem sopranams ir L. Gordigiani duetas. A. Römeris (Kriaunose, Novoaleksandrovsko–Zarasų aps.) 1861 m. pirkto S. Moniuszkos (*Swaty*), L. Nowickio (*Dziewczę i gołąb*) kūrybos, taip pat lietuvišką K. Nezabitausko knygėlę *Naujas mokslas skaitymo dėl mažų vaikelių Žemaičių ir Lietuvos*, J. Karlovičius 1867 m. – kūrinių *Sammlung russischer Romanzen (und Volkslieder)*, Kontautai Laukogalyje 1881 m. – M. Glinkos, O. Klemmo, P. Čaikovskio, A. Stradello (*Modlitwa*), F. W. Kückeno (*Ave Maria*) vokalinių kūrinių [18, 33, 44; 17, 70, 80, 96; 33, 30; 11, 33, 96; 21, 76–279; 22, 532; 15, 233].

Muzikiniame dvarų repertuare, skirtingai nei miestiečių, visą XIX a. matyti daugiau originalių **sceninės muzikos** fragmentų. Mat dvaruose buvo daugiau galimybių surengti pastarųjų atlikimą. Skambėjo nemaža įvairaus pobūdžio operų transkripcijų. Išpopuliarėjo įvairiastilė XIX a. opera. Kaip ir miestiečių repertuare, pirmąjį tarpsnį vyravo C. M. Weberis, G. Rossini, tarp sukilimų – V. Bellini, G. Donizetti, G. Meyerbeeras, draudžiamuoju laiku – G. Verdi, R. Wagneris, prancūzų, rusų opera. Sulaukta realizmo (G. Bizet operos *Carmen*), verizmo (R. Leoncavallo operos *Cavalleria rusticana*) muzikinių pavyzdžių paplitimo. XIX a. Lietuvos dvaruose skambėjusios operinės muzikos įvairovė itin įspūdinga. Kunigaikštis G. Oginskis 1807 m. pasirinko L. Cherubini (*Les deux journées*) ir F.-A. Boieldieu (*Jean de Paris*) transkripcijų fortepijonui dviem ir keturioms rankoms. Grafas Rud. Tyzenhauzas 1822 m. – P. A. D. della Maria operos *Le Prisonier* duetą *Oh, ciel*, Plateriai 1825 m. – C. M. Weberio *Preciosos* fragmentų, G. Spontini maršą ir vokalines muzikos rinkinį *Philomele*, ornitologas K. Tyzenhauzas 1825 m. – W. A. Mozarto operos *Le Nozze di Figaro* itališko teksto klavyro fragmentų, C. M. Weberio kūrybos (*Freischütz*, *Preciosa*) vokalinių fragmentų, 1829 m. – G. S. R. Mercadante operos *Elisa e Claudio* duetų. Lietuviškų tikybos knygų pirkdavę grafai Končos (Širvintų apyl.) 1822 m. užsisakė operų transkripcijų nedidelės sudėties kapelai ir pučiamiesiems – natų tiekėjams rašė norį pasimėgauti opera, išbandyti pučiamųjų skambėjimą. Įsigyta: F.-A. Boieldieu (komiškų operų *Ma tante Aurore* ir *Le Nouveau Seigneur de village*), L. Cherubini (operų *L'hôtellerie portugaise*, *La prisonnière*), L.-J.-F. Héroldo (*La clochette*), N. Isouardo (*Joconde*), E.-N. Méhulio (*Les deux aveugles de Tolède*, *Le jeune Henry*, *La journée aux aventures*), F. Paëro (*Griselda*), G. Rossini (*Le Barbier de Seville*), G. Spontini (*Julie*), D. Steibelto (*Roméo et Juliette* – fragmentas pučiamiesiems) kūrybos, L. Spohro Popuri smuikui ir styginių tercetui W. A. Mozarto temomis, A. Stiėvenardo *Air variée* N. Dalayraco komiškos

operos *Les petits Savoyards* temomis styginių trio. Rud. Tyzenhauzas 1826 m. – G. Rossini operos *Le Barbier de Seville* transkripcijų styginių kvartetui ir pastarojo operų (*La Gazza ladra*, *Otello*) A. Diabelli aranžuotųjų fortepijonui „mažai rankai“. Grafas A. Chreptavičius 1827 m. pirkto G. Rossini (*Tancredi*) ir C. M. Weberio (*Freischütz* kvartetui, *Preciosa* fortepijonui), 1833 m. – D.-F. Aubero (*Fra Diavolo*, *La muette de Portici* kvartetui) ir H. Marschnerio (*Des Falkners Braut* aranžuotė styginių tercetui ir kvartetui) kūrinių. Łopaciński 1828 m. įsigijo F.-A. Boieldieu operos *La Dame blanche* prancūziško teksto klavyro fragmentų, Kauno Raudondvario muzikos pedagogas F. Miładowskis 1835 m. – G. Spontini (*La Vestale*), D.-F. Aubero (*La Fiancée*, *Le Philtre*), G. Meyerbeero (*Robert le Diable*), H. Marschnerio (*Le Templier*, *Le Vampyr*) operų uvertiūrų fortepijonui keturioms rankoms. Kublickiai 1856 m. muzikavo L. Spohro *Jessondos* fragmentus.

Muzikinio dvarų repertuaro aktualumą liudija 1860 m. Kelmės Gruževskių įsigytos natos. Pasirinkta G. Donizetti (*Belisario* ir *La Favorite*), F. von Flotovo (*Martha*), G. Verdi (*Trovatore* ir *Traviata*) operų fragmentų. S. Römeris 1862 m. užsisakė C. M. Weberio (*Freischütz* ir *Oberon*), G. Meyerbeero (*Les Huguenots*), V. Bellini (*Norma*, *I Puritani*), G. Verdi (*Traviata*), L.-J.-F. Héroldo (*Zampa*), G. Rossini (*Le Barbier*, *Tancredi*) operų transkripcijų fortepijonui keturioms rankoms, Bol. Römeris 1862–1863 m. – S. Moniuszkos (*Verbum nobile* ir *Halka*), G. Rossini (*Guillaume Tell*) operų fragmentų, J. Godlewskis 1881 m. – A. Boito (*Mefistofele*), L. Delibes (*Jean de Nivelle*), J. Offenbacho (*Les Contes d'Hoffmann* ir operetės *La Boulangère a des écús*) kūrinių transkripcijų. Mažesnieji dvareliai dažniau pageidavo transkripcijų fortepijonui. J. Daujotienė iš Daujotų (Šiaulių aps.) 1859–1860 m. įsigijo F. Liszto interpretuotų G. Rossini (*Otello*), G. Meyerbeero (*Les Huguenots*) operų fragmentų, G. Donizetti (V. W. Wallaso aranžuota *Lucretia Borgia*), G. Verdi (A. Fumagalli aranžuota *Giovanna d'Arco*) kūrinių transkripcijų, S. Moniuszkos operų fragmentų (*Halka* epizodų ir *Hrabinos* fragmentą *Pan chorąžy*), A. Goria saloninę fantaziją G. Rossini (*Otello*) temomis (viskas fortepijonui). Römeriai 1881 m. įsigijo itin populiarią E. Paladilhe operos *Le passant* numerį *Mandolinata*.

Kunigaikščių Oginskių 1889–1890 m. užsakymai praskleidžia Rietavo ir Plungės operinio repertuaro uždangą. Pirkta D.-F. Aubero (*Fra Diavolo*), G. Donizetti (*Lucia di Lammermoor*), F. von Flotovo (*Martha* ir *Alessandro Stradella*), G. Rossini (*Le Barbier de Seville* ir *Guillaume Tell*), F. von Suppé (*Dichter und Bauer*, *La dame de Pique*), A. Thomas (*Raymond*), R. Wagnerio (*Lohengrin*), C. M. Weberio (*Freischütz*), C. Saint-Saėnsa (*Le Timbre d'argent*) uvertiūrų fortepijonui keturioms rankoms ir atskirų numerių, A. Boito operos *Mefistofele* IV v. arijų sopranui. Taip pat įsigyta populiarių rinkinių (*Souvenir de l'opera*, *Śpiewy teatralne*) [31, 310; 16, 37; 32, 37, 38, 147; 30, 243–244; 18, 28, 64; 9, 59; 20, 353; 21, 67, 159; 13, 450; 17, 50, 66, 96; 36, 18; 22, 74, 130, 387; 33, 25; 15, 103; 26, 81–83; 8, 27].

„Terpu miška vienasėdy / Trys mergytės jaunas sėdi <...> / È ar žinot, kas joms rūpė? / Tiktai jupės, kvapai, bryliai, / Valcai, polkos ir kadryliai <...>“ – taip tikroviškai kunigas S. Gimžauskas (apie 1875–1878 m.) apibūdino dvarų aplinkoje itin aktualaus **šokio žanro** pomėgį [38, 281]. Valsai, polkos, polonezai, mazurkos, galopai, kadryliai karaliavo XIX a. dvarų ir dvarelių šokinės muzikos panoramoje. Iksukiliminiu laiku šokių vaizdinio būta ženkliai įvairesnio – būdingi ländleriai, ekosezai, kotiljonai, kvodlibetai, alemandos, kazokai ir kt. šokiai. Tai suprantama, turint omenyje įvairiatautę tuomet dar veikusio Vilniaus universiteto bendruomenę, prancūzmečio, politinės sumaišties atmosferą bei muzikos stiliaus pokyčius. Tarpukiliminiu laiku įsigalėjo standartiniai, bendraeuropiniai, demokratėjančiai visuomenei būdingi šokiai, o tarp autorių dominavo Straussai, J. Labicky, J. Lanneris. Lietuvos dvaruose buvo žinomi anuometinai šokio perliukai – žymieji J. Strausso (sūnaus) valsai, kadryliai, galopai, E. Waldteufelio, J. Hellmesbergerio šokiai. Pamėgtas pramoginis, proginis maršas. Šokinės muzikos gausą akino postromantinis pramogos šėlsmas, tolydžio plintančių imperinių tradicijų atmosfera. Bendrojoje šokio žanro panoramoje daug lenkų, tarp jų ir vietinių autorių [žr. taip pat 43; 44]. J. Rudomina 1816 m. užsisakė A. Pohlenso šešis polonezus, F. Paėro kūrinių *Grande marche* (C). Łopacińskiai 1828 m. įsigijo F. Paėro, J. Kűffnerio, L. Spohro, A. Spātho, C. Solié maršų. Panelė Skirmuntaitė 1830 m. pasirinko H. Herzo rinkinį fortepijonui *Contredanses* ir populiaraus rinkinio *Huldigung der Freude* numerių, minėtas F. Miładowskis 1834 m. – C. Magnuso maršą, J. Krogulskio polonezą, rinkinį *Tańce Warszawskie*. Ponia P. Daukšienė 1855 m. pageidavo J. Strausso (sūnaus) (*Ásculap-Polka, Walzer*), Józ. Stefani, F. Szpanowskio kūrybos, grafas J. Godlewskis 1876 m. – L. Lewandowskio, L. Stastny šokių, Górska 1875 m. – J. Ascherio *Danse andalouse*. Meištavičiai Panevėžyje 1875 m. užsisakė V. Ebanio polką ir kontredansą, J. Strausso (sūnaus) valsą, Jonas Butleris Rapšiūnuose 1881 m. – F. Hermannio polką, Plungės Oginskiai – J. Strausso (sūnaus) maršą, M. Kl. Oginskio polonezą ir t. t. [7, 38; 18, 61; 24, 48; 33, 1; 20, 37; 12, 13, 72; 15, 258, 325].

Suprantama, jog XIX a. dvaruose skambėjo daug **forte-pijoninės** muzikos. Reperuaras iš esmės atitiko metiškąjį. Visą XIX a. paklausūs liko J. Haydno, L. van Beethoveno kūriniai, mėgtos smulkios žymiųjų romantikų, taip pat chronologiškai aktualių autorių pjesės. Šimtmečio viduryje išpopuliarėjus **fisharmonijai**, grafai Czapskiai 1856 m. užsisakė C. G. Licklio (rinkinio *Căcilia* sąsiuvinii), C. Krāgerio pjesių šiam instrumentui [20, 332]. Natų fortepijonui dažnai pageidauta smulkesniuose dvareliuose. F. Siesickis (Pienionyse, Vilkmergės aps.) 1822 m. įsigijo J. B. Crammerio (*Capriccio*), F. Rieso (*Fantaisie*) ir H. Payerio (*Fantaisie*) fortepijonui, C. Czerny (*Rondo brillante*) ir J. N. Hummelio (*Grande sonate*) opusų fortepijonui keturioms rankoms, Łopacińskiai 1825 m. – J. Rennerio aranžuotas K. Lipińskio variacijas, J. Fieldo I koncertą, M. J. Leidesdorfo (*Introduction et rondo*), J. H. Worziszeko (*Le plaisir*) kūrinių, panelė Medekšaitė 1863 m. – populiarių T. Wodnickio, L. Nowickio, W. Przyboros, J. Niedzielskio, H. Szopowicziaus,

H. Tresterio, F. Godefroido, A. Talexio pjesių, L. Arditi valsą *Il bacio*, taip pat populiarių J. Rummelio rinkinį *Bouquet des fleurs*, M. Domeiko 1881 m. – T. Leschetizkio (*Valse chromatique*), A. Lebeau (*Au printemps*), L. van Beethoveno (*Jubelwalzer*), Skaraitiškių (Raseinių aps.) savininkas L. Kontrimas 1881 m. – Ch. Vosso pjesę *Un petit morceau* [16, 63; 32, 23; 21, 197; 15, 280; 13, 399].

XIX a. Lietuvos dvarininkai ne mažiau nei miestiečiai domėjosi muzika **styginiams**, rečiau – **pučiamiesiems**. Mat būta profesionaliai muzikavusių smuiku, violončele. Itin mėgti Ch.-A. Berioto, G. B. Viotti, K. Lipińskio, Ch.-Ph. Lafonto, L. Jansos kūriniai smuikui. Muzikavimu garsaus Dziarečyno (Slanimo aps.) savininkas P. Sapięga 1821 m. įsigijo L. van Beethoveno X sonatą, J.-A.-F. Janseno Introdukciją ir variacijas, B. von Lannoy sonatą, op. 6 ir duetą *Grand duo concertante*, J. Maysederio (*Grande sonate concertante*), I. Moscheleso (*Französisches rondo concertante*) kūrybos, tris G. Onslowo sonatas, H. Payerio ir J. Böhmo popuri, J. P. Pixis sonatą, W. Plachy romansą ir variacijas *Der Abschied des Troubadours*, F. Rieso *Grande sonate* – viską smuikui ir fortepijonui. Grafas Jonas Tiškevičius 1834 m. pageidavo G. B. Viotti (*Collection de duos*), J. Maysederio (*Duos*) ir J. Kűffnerio (*Choix d'airs de Freischütz*) kūrinių, L. Jansos šešių duetų, Ch.-A. Berioto kūrinių *Air varié*, P. Bailloto *Trios* smuikui solo, duetui, trio ir styginiams. Tyzenhauzų Pastovyse, Rokiškyje veikęs Ilija Diotas 1855 m. įsigijo J. Artôt, Ch.-A. Berioto ir M. Adlerio kūrinių smuikui. Hrudopolio (Slanimo aps.) savininkas A. Jundzilas 1844–1848 m. pirkė B. Bazzini, J. Franco-Mendesio, Ch.-A. Berioto kūrinių smuikui, J. J. F. Dotzauerio, R. E. Bockmühlio, B. Rombergo, J. Merko, J. Stahlknecht, A. Battos, S. Lee, F. Servais kūrinių violončelei, E. Römeris 1870 m. – J. Alardo duetų rinkinį smuikams, Plateriai 1821 m. įsigijo J. Weiglio operos *La Famille suisse* arijos P. Bailloto aranžuotę gitarai, grafas M. Borchas (Preiliuose, Rygos apyl.) 1841 m. – M. A. Zani de Ferranti rinkinį *Collection complete des oeuvres* gitarai, grafas Solłohubas 1827 m. – A. Diabelli, E. Krāhmerio, G. Rossini kūrinių ir transkripcijų išilginei fleitai, Łopacińskiai 1828 m. – B. H. Crusellio *Grand concert* klarnetui [16, 26; 19, 67–72; 20, 90; 21, 312; 10, 9–244; 35, 53; 18, 36, 79].

Mokomosios ir mokslinės muzikinės literatūros dėmenys

XIX a. Lietuvos dvaruose, kaip ir valstybingumo amžiais, plėtotas **muzikos mokslas** – rengta muziką pamaina, siekta muzikinės savišvietos. Skirtingai nei tarp muzikines aktualijas mėgusių miestiečių, dvarų bibliotekose būta nuo seno kauptų muzikos mokslo, estetikos, istorijos, bibliografijos, instrumentų meistrystės, elementariosios muzikos teorijos veikalų. Skiriant daug dėmesio kilmingųjų atžalų muzikiniam lavinimui, pirktą muzikos **pradžiamokslų**,

ugdamosios literatūros jaunimui. XIX šimtmečio pradžios Platerių Daugėlišio bibliotekoje turėta šviečiamąjo laiko muzikos pradžiamokslų, tarkime, anonimo veikalas *Essai méthodique par apprendre aux enfans aussi aisément la musique, qu'on leur apprend à lire l'écriture ordinaire* <...> (pirm. 1763). Tiškevičių biblioteką 1859 m. papildė A. Panserono vadovėlis *ABC musicale*, E. Römeris 1870 m. pirkto J. Schuberto „Muzikos žodyną“. Populiarių lavinamųjų Th. Hasslingerio rinkinį *Musikalischer Jugendfreund* 1827 m. įsigijo grafi Tiškevičiai, 1829 m. – Plateriai. Paklausūs buvo įvairūs „Jaunojo pianisto“ variantai – dailininkas E. Römeris 1866–1867 m. įsigijo M. Bernardo rinkinius *L'enfant pianiste, L'enfant du pianiste* (pastarasis – keturioms rankoms) ir C. Czerny „Kasdienės pratybas“ [2, 18; 21, 51, 172, 312; 24, 35]. Pageidauta instrumentų mokslo – tarp jų dažniausiai **fortepijono – vadovėlių**. Visų pirma tai fortepijono pedagogikos klasika – iki 1831 m. vyravusios A. Diabelli, M. Clementi, C. Czerny, tarpukiliminiu – F. Hünteno, F. Kalkbrennerio, H. Herzo, draudžiamuoju – G. Dammo, S. Leberto ir L. Starko metodikos. Naudota daug C. Czerny, J. B. Crammerio, J. N. Hummelio, H. Bertini (*Choix d'études*) fortepijono pratybų. Grafas Rud. Tyzenhauzas 1829 m. įsigijo J. B. Crammerio etudus. Tiškevičiai 1833 m. – C. Czerny, F. Kalkbrennerio, J. P. Pixis, I. Moscheleso, H. Herzo lavinamųjų pjesių. F. Hünteno metodiką 1847 m. pirkto Morikonai, grafas Vinc. Tiškevičius 1858 m. – H. Herzo, E. Czapskis 1860 m. – K. Kurpińskiego pedagoginius darbus [18, 90; 9, 29–102; 10, 204; 11, 4, 136]. Minėtas A. Kupstys 1861 m. pageidavo F. Chopino, I. Moscheleso, Th. Kullako etidų, A. Henselto koncertinio etidų *La gondola*, F. Mendelssohno-Bartholdy kūrinio *Capriccio brillant* (fortepijonui), 1881 m. – G. Dammo, S. Leberto ir L. Starko vadovėlių [11, 178–196; 15, 39], Zavišos 1855 m., o Radvilos 1881 m. – M. Clementi veikalo *Gradus ad Parnassum*. Rein. Tyzenhauzas 1875 m. įsigijo I. P. Kozłowskio ir R. Zientarskio darbų. Kumpikų (Telšių aps.) savininkai Kryževičiai 1881 m. – J. Nowakowskio metodiką, Ąubieškiečiai 1886 m. – G. Dammo vadovėlių [20, 101; 15, 210; 12, 27; 13, 413; 14, 137].

Tarp **vokalo mokyklų** XIX a. Lietuvos dvaruose neginčijamai vyravo itin populiarus G. Concone pratybų rinkinys *50 Leçons de chant* – jį 1858 m. užsisakė dvaruose muzikuodavęs A. Bonoldi, 1865 m. – S. Römeris, 1881 m. – grafas J. Godlewskis [11, 7; 21, 160; 15, 126]. Dvarų bibliotekų katalogai taip pat patvirtina, kad ikisukiliminiu laiku buvo populiarios B. Asioli, C. Solivos vokalo pratybos [3, 1–56].

Smuiko gerbėjai vertino P. Rode, R. Kreutzerio **vadovėlius**. Griežusieji **violončele** pirkdavo J. Alexandre'o, S. Lee pedagoginių darbų. Rečiau pageidauta **pučiamųjų** instrumentų vadovėlių. Grafas A. Chreptavičius 1817 m. pirkto B. Stiašny ugdomąjį rinkinį dviem violončelėms *Il maestro ed il scolare*, 1819 m. – P. Bailloto vadovėlių. Grafas V. N. Zubovas (Šiauliai) 1881 m. užsisakė J. Donto (*Gradus ad Parnassum*), F. Fiorillo (*36 Etuden oder Capricen*), B. Godardo (*Concerto romantique*) veikalų smuikui ir fortepijonui. Kunigaikštienė Radvilienė 1833 m. įsigijo

R. Truskolaskio gitaros vadovėlių, grafas Sołohubas 1826 m. – E. Krähmerio darbų (*Csakan Schule, Zwölf Veränderungen* ir *Journal pour csakan* (II)), grafi Choisseuliai 1832 m. – R. Dresslerio metodą *L'Ecole de la flûte* [7, 41; 9, 26; 13, 459; 17, 53; 19, 16–17].

Muzikos **teorijos, istorijos, bibliografijos** veikalais, estetikos studijomis plačiau domėtasi išskirtiniais atvejais. Turtinę muzikinę giminės biblioteką paveldėjęs M. Kl. Oginskis 1818 m. įsigijo J. Elsnerio veikalą *Rozprawa o muzyce* (1818) – tai rodo kompozitoriaus domesį teksto ir muzikos santykio tyrinėjimais. Czapskiai 1834 m. pasitelkė J. G. Albrechtsbergerio (*Méthode de Generalbass*), E. A. Försterio (*Anleitung zum Gb.*, taip pat – B. Assioli), Ch.-S. Catelio (*Tonsetzkunst und Gb.*) darbų. Minėtas J. Karlovičius 1867–1875 m. buvo sukaupęs Fr. Brendelio (*Grundzüge der Geschichte der Musik*), S. Moniuszkos (*Pamiętnik do nauki harmonii*), J. D'Ortigue (*La musique à l'église*, 1861), A.-F.-Ch. de Saint-Aulaire (*Le chanson d'Antioch*), F. Fétiso (*Histoire générale de la musique*) ir kt. muzikos teorijos, istorijos, bibliografijos veikalų [žr. taip pat 44], 1875 m. įsigijo tuo metu itin aktualią R. Wagnerio kūrybai skirtą E. Schuré studiją *La drame musicale* (1875) [8, 30; 19, 52; 21, 292–313; 12, 10].

Kita vertus, iš kartos į kartą pildytose dvarų bibliotekose būta fundamentalių J.-Ph. Rameau, J. d'Alemberto (*Eléments de musique*, 1752), G. B. Martini (*Storia della musica*, 1757), A.-E.-M. Grétry (*Mémoires*, 1789–97), J.-J. Rousseau (*Dictionnaire de musique*, 1767), J. N. Forkelio (*Allgemeine Geschichte der Musik*, 1788–1801), J. Chr. Lobe's (*Katechismus der Musik*, 1851), E. Chladniaus muzikos teorijos, istorijos, estetikos, akustikos veikalų. Šimtmečio viduryje mėgti W. Każyńskio „Muzikinės kelionės po Vokietiją užrašai“ (1845) [46; 50].

Domėtasi ir muzikine **periodika**. Kiek dažniau skaityti tarp sukilimų vyravę leidiniai *Ruch muzyczny, Musica sacra*, taip pat *Pamiętnik muzyczny, Musikalische Gartenlaube*. Rinktasi teatro istorijos darbų. Dvarininkas J. Kordzikowskis (*Rady dv.*, Panevėžio aps.) 1881 m. susidomėjo J. Estreicherio veikalu *Teatra w Polsce* (1879), kartą kitą įsigytas J. Wójcickio darbas *Teatr starożytny w Polsce* (1841) [13, 473; 35, 53].

Tolydžio gyvastingis **muzikos mokslo siekis** laikytinas dvarų griežųjų profesinio savarankiškumo požymiu. LDK laikų dvaruose, kaip žinoma, natas tradiciškai parinkdavo kapelmeisteris, muzikų vyresnysis, dėmesio kartkartėmis skirdavo pats kapelos savininkas. Tarp XIX a. dvariškių matyti savarankiškos muzikinės savišvietos proveržių. Rietavo muzikas Zenonas Daukintas 1881 m. įsigijo populiarią J. Niedzielskio smuiko vadovėlių. Grafų Tiškevičių fleitininkas Kiewliczius 1858–1860 m. nusipirko G. Briccialdi, A. Fürstenau, J. B. Kalliwodos, G. Osbornio, E. Krakampo, A. Terschako ir kt. lavinamųjų opusų fleitai, Tiškevičių kapelmeisteris M. Wojciechowski 1861–1868 m. – H. Bertini (*Etudes, Exercices*), F. Hünteno, F. Beyerio, C. Czerny (*Schule der Geläufigkeit*), J. B. Crammerio (*Etudes*) fortepijono pratybų, R. Kreutzerio (*Etudes*) smuiko, J. Niedzielskio (*Méthode*) smuiko pratybų ir vadovėlių. S. Moniuszkos aranžuoti M. Kl. Oginskio

polonezai (*Adieux à la Patrie, Six polonaises*), taip pat W. Osmańskio „Perkūno“ (*Perkun*) galopas, A. Freyerio aštuonios preliudijos, paties S. Moniuszkos polonezai Varšuvos muzikos instituto absolvento L. Stankevičiaus pageidavimu 1877 m. vasarą vėlgi iškeliauvo į Rietavą ir t. t. [13, 408; 11, 27–180; 21, 109–273; 28, 130].

Kartkartėmis XIX šimtmečio dvarininkas, tarsi LDK laikų mecenatas, liudydamas neblėstančią valstybingumo tradicijų tąsą, pats pasirūpindavo orkestro natomis ir instrumentais. Grafas Rud. Tyzenhauzas 1826 m. užsisakė ne tik populiarių K. Kurpińskio fortepijono metodą, natų fortepijonui, tačiau ir nemaža pagalbinių priemonių (*tableaux, gammes, scala*) orkestro pūtikams – trylikos ventilių anglų ragui, šešiaventiliui Kento ragui, senovinei fleitai, klarnetui, serpentui, pašto ragui, fagotui, rusiškam fagotui, ventiliniam trimitui, taip pat natų – E. Köhlerio koncertinius duetus dviem fleitoms, J. Czerny introdukciją ir variacijas M. Carafos tema *O cara memoria* fleitai ir fortepijonui, M. Clementi sonatinų [17, 96]. Įvardytos priemonės ir natos byloja ir apie Rud. Tyzenhauzo orkestro sudėtį – jos būta nemažos, menūsios klasicistinį repertuarą.

Akivaizdu, jog aptariamojo šimtmečio Lietuvos miestiečių muzikinis repertuaras (žr. 43; 44) įvairesnis, savalaikiškesnis, gyvybingesnis. Miestuose skambėjusios muzikos stilistiniai pokyčiai ryškesni, lavinamosios muzikinės literatūros spektras platesnis. Dvarininkams buvo būdingas savitomis taikomosiomis aplinkybėmis tarpęs muzikinių pomėgių individualumas, muzikinės literatūros gausa.

Išvados

1. XIX a. Lietuvos dvaruose ir dvareliuose plėtotas įvairiopus bendraeuropinio pobūdžio muzikinis repertuaras.
2. Ženkliai kito XIX a. Lietuvos dvarų muzikavimo topografija, tačiau plėtotas stilistiškai naujas muzikinis repertuaras.
3. XIX šimtmečio Lietuvos dvaruose gyvavo valstybingumo laikų muzikinio repertuaro tradicijos. Jas atliepė: a) muzikinių dedikacijų pomėgis, b) didikų ir kapelininkų muzikinė kūryba.
4. Tarpuskiliminiu laiku Lietuvos dvarus užvaldė romantizmas: a) skambėjo kompozitorių romantikų muzika, b) dvarininkų šviesuomenė susidomėjo tautinio pobūdžio muzika, lituanika, c) naudota pažangi muzikinė pedagoginė literatūra, muzikinė periodika.
5. Romantizmo amžiaus Lietuvos dvarų muzikavimą veikė ženkli socialinė dvarininkijos diferenciacija – matyti žanriniai naudoti muzikinio repertuaro skirtumai.
6. Žanrų pomėgis taip pat skyrė XIX a. dvaro ir miesto muzikinį repertuarą: a) dvaruose dažniau skambėjo kūrinių orkestui, kameriniam ansambliui, griežta daug šokių muzikos, b) miesteliuose labiau mėgta kamerinė instrumentinė, fortepijoninė muzika.

7. Dvarų muzikavimo įpročiai, kartu ir muzikinis repertuaras ilgainiui demokratėjo ir ėmė atitikti bendruosius muzikinio gyvenimo prioritetus.

8. Profesinį dvarų muzikų išsilaisvinimą XIX a. raiškiai atspindi jau ne vien dvare naudota kapelininkų muzikos kūryba, taip pat savarankiška muzikų savišvieta.

9. Muzikinis dvarų repertuaras atskleidžia bendrąjį stilistinį XIX a. Lietuvos muzikos sąjūdžio virsmą – demokratėjo visuomenė, kito muzikos epocha, mainėsi žanrų vartoseną.

Šaltiniai ir literatūra

1. 1844 m. E. Anichini ir Vilniaus leidėjų Zavadskių korespondencija. *Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA)*, f. 1135, ap. 7, b. 377.
2. Grafų Platerių Daugėliško dvaro bibliotekos sąrašai, s. n. *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos (toliau – MAVB)*, F9–63.
3. XVIII–XIX a. Kunigaikščių Druckių-Lubieckių-Scipionų del Campo bibliotekos sąrašai, *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 53.
4. 1769–79 m. Kunigaikščių Radvilų *varia*, *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 3604.
5. J. Rustemo 1832–1833 m. laišakai F. Weissui. *LMAVB*, F139–3915.
6. 1854 m. Pluoštas rankraštinų lietuvių liaudies dainų tekstų, *LVIA*, f. 1135, ap. 10, b. 179.
7. 1816–18 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių prekybos knygomis ir natomis registravimo knyga. *LVIA*, f. 1135, ap. 7, b. 66.
8. 1817–1822 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių prekybos knygomis ir natomis registravimo knyga. *LVIA*, f. 1135, ap. 7, b. 67.
9. 1833–1837 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių prekybos knygomis ir natomis registravimo knyga. *LVIA*, f. 1135, ap. 7, b. 85.
10. 1844–1849 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių prekybos knygomis ir natomis registravimo knyga. *LVIA*, f. 1135, ap. 7, b. 265.
11. 1858–1863 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių prekybos knygomis ir natomis registravimo knyga. *LVIA*, f. 1135, ap. 7, b. 117.
12. 1875–1877 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių prekybos knygomis ir natomis registravimo knyga. *LVIA*, f. 1135, ap. 7, b. 151.
13. 1878–1881 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių prekybos knygomis ir natomis registravimo knyga. *LVIA*, f. 1135, ap. 7, b. 164.
14. 1879–1891 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių prekybos knygomis ir natomis registravimo knyga. *LVIA*, f. 1135, ap. 7, b. 167.
15. 1881–1882 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių prekybos knygomis ir natomis registravimo knyga. *LVIA*, f. 1135, ap. 7, b. 172.

16. 1821–1822 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių prekybos natomis registravimo knyga, *LVIA*, f. 1135, ap. 7, b. 74.
17. 1824–1827 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių prekybos natomis registravimo knyga, *LVIA*, f. 1135, ap. 7, b. 77.
18. 1827–1829 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių prekybos natomis registravimo knyga, *LVIA*, f. 1135, ap. 7, b. 80.
19. 1832–1834 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių prekybos natomis registravimo knyga, *LVIA*, f. 1135, ap. 7, b. 84.
20. 1854–1858 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių prekybos natomis registravimo knyga, *LVIA*, f. 1135, ap. 7, b. 110.
21. 1857–1893 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių prekybos natomis registravimo knyga, *LVIA*, f. 1135, ap. 7, b. 274.
22. 1859–1861 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių prekybos natomis registravimo knyga, *LVIA*, f. 1135, ap. 7, b. 120.
23. 1877–1878 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių prekybos sakraline, grožine literatūra ir natomis registravimo knyga, b. 159.
24. 1828–1830 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių užsakymų registravimo knyga, b. 253.
25. 1861–1910 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių užsakymų registravimo knyga, b. 126.
26. 1870–1889 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių užsakymų registravimo knyga, b. 206.
27. 1863–1872 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių užsakovams parengtų pašto siuntų registravimo knyga, b. 128.
28. 1874–1878 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių užsakovams parengtų pašto siuntų registravimo knyga, b. 145.
29. 1807–1863 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių užsakovų laiškai, b. 396.
30. 1816–1863 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių užsakovų laiškai, b. 425.
31. 1808–1819 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių užsakovų sąskaitos, b. 246.
32. 1824–1833 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių užsakovų sąskaitos, b. 252.
33. 1830–1835 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių užsakovų sąskaitos, b. 254.
34. 1837–1842 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių užsakovų sąskaitos, b. 261.
35. 1845–1851 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių užsakovų sąskaitos, b. 266.
36. 1853–1865 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių užsakovų sąskaitos, b. 107.
37. 1879–1882 m. Vilniaus leidėjų Zavadskių užsakovų sąskaitos, b. 240.
38. GIMŽAUSKAS, Silvestras. *Lietuvos bičiulis*. Parengė P. Subačius. Vilnius: Aidai, 1996.
39. GOŁĘBIOWSKI, Łukasz. *Gry i zabawy różnych stanów w kraju całym <...>*. Wr.: N. Glücksberg, 1831.
40. GRIGAS, Kazys. Lituaništinė medžiaga J. Karlovičiaus rankraštiniam palikime. *Literatūra ir kalba*, 1958, nr. 3, p. 595–600.
41. JUCEVIČIUS, Leonas Adomas. Žemaičių žemės prisiminimai. Iš: *Leonas Adomas Jucevičius. Raštai*. Vilnius: VGLL, 1959, p. 461–471.
42. KAVOLIS, Vytautas. *Žmogus istorijoje*. Vilnius, 1994.
43. KIAULEIKYTĖ, Laima. Apie XVIII–XIX a. sandūros muzikinį Lietuvos miestelėnų repertuarą. *Menotyra*, 2011, t. 18, nr. 3, p. 196–213.
44. KIAULEIKYTĖ, Laima. Tarpsukiliminio XIX a. Lietuvos miestelėnų muzikinio repertuaro bruožai. *Istorija*, 2012 / 4, nr. 88, p. 37–49.
45. KIAULEIKYTĖ, Laima. Rietavo muzikos mokyklos istorijos fragmentai. *Menotyra*, 1995, nr. 1, p. 35–42.
46. KIAULEIKYTĖ, Laima. XIX a. Lietuvos dvarų muzikos kultūra tendencijų kryžkelėje. *Kultūros istorijos tyrinėjimai*, t. 4, 1998, p. 47–99.
47. KOMOROWSKA z Nałęcz-Górskich, Magdalena. *Supręžimas į Žemaitiją*. Vilnius: TA, 2013.
48. MACIŪNAS, Vincas. *Lituanistinis sąjūdis XIX amžiaus pradžioje*. Vilnius: PO, 1997.
49. MICKIEWICZ, Adam. *Pisma*, t. 10, Paryž: L. Martinet, 1860, s. 292.
50. OGIŃSKI, Michał Kleofas. *Listy o muzyce*. Opracował T. Strumiłło. Kraków: PWM, 1956.
51. SZELIGOWSKI, Tadeusz. *Z życia muzycznego starego Wilna. Kurjer Wileński*, 1926, nr. 83, s. 3.
52. Żinutė. *Gazeta Warszawska*, 1844, nr. 74, s. 1.

Gauta 2013 m. gruodžio 30 d.
Pateikta spaudai 2014 m. vasario 7 d.

Summary

Between the Manor and the Town: Stylistic Change in the 19th Century Lithuanian Manor Lords' Tastes for Music

This time the subject of the manorial musical culture already studied by the author is addressed with the purpose of discussing the musical repertoire of the 19th century Lithuanian manors in a more detailed way. The article interprets the processes of musical movement democratization and approaching the town level. The problem of musical repertoire identification is solved. The article is new in respect of facts and original in respect of the material (sheet music documents) used as the sources that enable to make wide-ranging conclusions and to reveal a general view of the Lithuanian musical culture of that time. It is stated that the 19th century Lithuanian manors developed a diverse musical repertoire of the common European nature. As the century went by, some features of the Lithuanian manorial music performance and musical repertoire remained substantially unchanged (occasional musical compositions for noblemen and bandmasters

were still popular, musical dedications were enjoyed). However, manorial music performance underwent socially and culturally motivated transformations. The manorial music movement was approaching the town level. The alienation that occurred between the manorial and town music as well as the musical repertoire was based on the social differentiation among the landlords, i.e. the Lithuanian manor lords, who held orchestras, preferred large compositions, whereas the minor gentry were in favour of transcriptions. During the inter-rebellion period Romanticism took root in music. The 19th century Lithuanian manorial musical repertoire determined by topographic and common cultural factors was influenced by local historical circumstances and musical inflow of the neighbouring countries. The gentry, particularly the progressive part of it, started showing interest in national music, Lithuanian folklore songs. The common European music teaching literature was used. The professional

liberation of a Lithuanian musician is not only reflected by the creation of manor band players but also by the pursuit for self-education. The musical repertoire of the 19th century Lithuanian towns and townships is undoubtedly more diverse, stylistically more topical and livelier. Stylistic changes in the music played in the town are more distinct and the range of the music teaching literature is wider. Town-dwellers' likings for music flexibly responded to the change in the common European musical repertoire and eventually predicted the national renewal of musical culture. The manorial music performance developing under the existing conditions was mainly affected by individual likings and tastes of the nobility. The musical repertoire of manors reveals a general stylistic transformation of the 19th century Lithuanian musical movement – the society democratized, the epoch of music underwent changes and the taste for genres varied, too.